

כתתרי תורה

כתר מלכות – מאן מלכי רבנן
רבי חיים ב"ר אברהם שרעבי זלה"ה
רב מטת יהודה - ט"ו אב תשס"א
רבי אברהם ב"ר יהודה בדיחי זלה"ה
מדייני צנעא ורב בי"כ צאלח - י"ז אב תרצ"ט
רבי מאיר חי ב"ר צדוק מזרחי זלה"ה
רבה של שעריים ומדייני רחובות - כ"א אב תשי"ז
רבי עובדיה ב"ר צאלח בידאני זלה"ה
רב שכונת נוה שלם ת"א - כ"א אב תשס"ג

לק"י • פרשת ואתחנן ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון ס"ד
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, וזה להרבין תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • ולע"נ דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, הרב אלעזר ב"ר אברהם עוזרי זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, ר' זכריה ב"ר יוסף ור' ישראל ב"ר יהודה הי"ו ומרת אסתר ב"ר יחיאל ומיכל ב"ר ישי תח"ל לרפ"ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אב"ר.

כתר של"א"ש

שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אהיך (ה' י"ב): מוהר"ר שלמה בדיחי זלה"ה בעולת שלמה, תמה על שינוי הלשון כאן לעומת דברות הראשונות (שמות כ', ח) שם נאמר זכור את יום השבת לקדשו.

וביאר כי חלוקה הזכירה מהשמירה, אך על דרך מה שאמרו חז"ל (מכילתא שם) שמור וזכור בדיבור אחד נאמר, שתיהן שייכות בשבת וכדלהלן. הזכירה היא במחשבה או בדיבור ואינה דווקא בשעת העשייה, ורמז לנו הכתוב, כי כל ששת ימי השבוע יזכור האדם את השבת, ואם נודמנה לו מנה יפה או דבר חשוב ישמרם לשבת, וכמעשה דשמיאי (ביצה טו, א). וכן להזכירו בדיבור כהאמוראים שהיו טורחים בהכנה לשבת ומזכירים ואומרים לכבוד שבת מלכתא (שבת קיט, א). אך שמור זהו בשבת עצמה שהיא שעת העשייה, אז עלינו לשמור את השבת כהלכתה.

ודקדק זאת גם מטעמי המקרא כאן, כי בדברות ראשונות, טעם 'אזלא' בתיבת יום, וטעם 'אתי' שהוא מפסיק נמצא בתיבת השבת, ונמצא הטעם מפסיק בינה לבין תיבת לקדשו, ללמדנו כי זכור את יום השבת, גם טרם שהגעת לקדשו. משא"כ בדברות שניות טעם 'אתי' המפסיק נמצא רק בתיבת 'לקדשו' ופסוק זה נקרא בחדא מחתא, שמור את יום השבת לקדשו, ללמדנו כי בהגיע יום השבת תהא משמרו ומקדשו מייד ללא הפסק, עכת"ד.

והנה בפיוט לכה דודי שיסדו הרב הכולל הא"ה כמח"ר שלמה אלקבץ הלוי ז"ל (לשון מהר"ץ בע"ח קא, א) נאמר 'שמור וזכור בדבור אחד, השמיענו הא' המיוחד'. ותמה מהרי"ץ הלא בדברות ראשונות נאמר זכור ורק באחרונות נאמר שמור, ומדוע נשתנה כאן סדרם. וביאר כי כן סדר עלייתך, כלילה סוד שמור, ולמחר ביום סוד זכור. ונראה להביא סמך לזה מדקדוק הטעמים שהראנו מהרשב"ב זלה"ה, כי השמור נסמך לתיבת לקדשו, אבל הזכור אינו נסמך, משמע שאינו בא אלא לאחר זמן, והיינו ביום. ויה"ר שנוכה לזכור ולשמור את יום השבת לקדשו כהלכתו, שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ו אלול התש"פ שכתב צימר וגילה שאין שם מזווה

א] שאלה: מעשה באדם ששכר צימר, ולהפתעתו גילה שאין שם מזווה ובה בשאלה האם חייב לקבוע שם מזווה. עוד שאל, האם אסור לו לשהות בבית בלי מזווה.

תשובה: הנה קי"ל דמזווה חובת הדר היא, ולכן השוכר בית מחבירו משלושים יום ואילך, יש כאן שם דירה וחייב הוא במזווה. אמנם השוכר בית בארץ ישראל גורו חכמים שאף אם שוכר לפחות משלושים יום חייב (מנחות מד.). והטעם, משום שיש ארץ ישראל. והיינו כי רצו חכמים שלא ימהר לעזוב את דירתו אחרי שטרם במזווה. כמו כן אף כשיעזוב, יהיו קופצים לדירה זו מפני המזווה שכבר קבועה שם ונמצאת א"י מיושבת (רש"י שם ד"ה משום). דין נוסף מובא שם בגמרא, הדר בפונדק פחות משלושים יום פטור ממזווה. וטעם החילוק משוכר בית, הוא מפני שאין לו קנין בבית עצמו אלא רק בשביל ללון וכדו' משא"כ שוכר דירה שיש לו קנין בבית עצמו כגון להניח שם רהיטים ולתלות תמונות (חובת הדר עמ' ל"ב הע' י"ז) ויש שכתבו לחלק, שבפונדק אין דרך להשתקע שם ימים רבים ולכן אינו כשוכר ופטור (מועדים וזמנים ח"ד סי' רפ"ז). ומסתבר לפי"ז שהמתארח בצימר דינו כמו פונדק ופטור מן המזווה שהרי אין לו קנין בבית עצמו וגם אין דרך להשתקע שם (משנה הלכות ח"ד סי' קל"ה, שבות יצחק מזווה פ"ה או' ב' בשם הגריש"א) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

ולעניין אם יש איסור לדור בבית בלי מזווה, הנה במקום שיש עליו חיוב לקבוע מזווה, נחלקו הפוסקים (עיין שדי חמד מערכת המ' כלל קט"ז) ונראה עיקר כדעת הסוברים שאין איסור (שכל טוב עמ' נ"א). אמנם בנידון דידן שאין חיוב על השוכר, פשוט הוא שאין ג"כ איסור לשהות שם וכן דעת מרן שליט"א.

האם בעל הצימר (המשכיר) חייב במזווה

ב] עוד נשאלה בעניין הנ"ל מאדם שבנה בחצירו צימר חדש להשכרה, וכעת רוצה לקבוע בו מזווה בברכה, האם רשאי הוא לעשות כן, או שמא כיון שאינו דר שם, אין חובת המזווה מוטלת עליו ואין לו לברך. תשובה: הנה יש שחידשו שבעל הצימר חייב בקביעת מזווה שם בברכה, מפני שנחשב כבית האוצר לאורחים (ערוך השלחן סי' רפ"ז סעי' מ"ח, שבות יצחק שם פ"ד או' ה'). אלא שהרבה פוסקים אינם סבורים כן כיון שאינו נכנס ויוצא שם באוצר (עיין פתחי מזווה עמ' רל"ז). וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א אמר לי, שאכן יכול בעל הבית להשתמש בעצה זו קודם שנכנסו אורחים לצימר, אך אם נכנסו לשם אורחים, אינו צריך לזה ויכול המשכיר לקבוע שם מזווה בברכה. כי אף שהאורחים פטורים מלקבוע מזווה, זהו דווקא לעניין דיני ממונות שאינם חייבים לטרוח בקניית המזווה ובקביעתה, אבל מצות מזווה יש, כיון שיש שם בית עם דיירים.

שכחה להפריש על חלק מהלחמים

ג] מעשה באשה שאפתה חלות מבצק שבלילתו רכה בשיעור החייב בחלה, והתכוונה להפריש חלה אחר האפייה ע"פ ההלכה שבבלילתו רכה מפרישים לאחר האפיה כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שכ"ט ס"ה). ובינתים הקפיאה את הלחמים עד שתסיים את כל האפיה. וכשסיימה ואספה את כל הלחמים מההקפאה לתוך סל כדי להפריש על כל מה שבסל, שכחה לחם אחד במקפיא. ובאה בשאלה האם ההפרשה פטרה גם את הלחם שהיה במקפיא, או שמא כיוון שנתכוונה להפריש על מה שבסל, א"כ מה שלא היה בסל יש להפריש עליו שוב. תשובה: קי"ל כי כאשר ישנן שתי עיסות שבכל אחת יש שיעור חלה והן מונחות בכלים נפרדים וכן עיסה אחת שיש בה שיעור ומפריש חלה לאחר האפייה והלחמים מונחים בשני כלים, אין להפריש חלה אחת על שתיהן יחד אלא אם כן יהיו הכלים נוגעים זה בזה (ב"י סי' תנ"ז, כה"ח שם ס"ק י"ח, משנ"ב שם ס"ק ז', ביאור הגר"א יו"ד סי' שכ"ה ס"ק ח'), ובדיעבד אם הפריש מאחת ונתכון על שתיהן מועיל אפילו בשני כלים (עיין כה"ח שם ס"ק ל"ז שאפילו בשני בתים). ובנידון שבשאלה יש ספק, כי מצד אחד האשה נתכוונה להפריש על הכל, אך מצד שני לא הייתה לה ידיעה על הלחם שנשאר במקפיא וא"כ חסר כאן בכוונה, ולכן הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א כי מספק יש להפריש חלה בלא ברכה מהלחם שנותר במקפיא.

אלעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן (ד', כ"ה):

מדוע רצה משה ליכנס לארץ ישראל

א] איתא במדרש הגדול, ומפני מה היה משה מתחרט (פי' מצטער. וי"ג מתחבט) ליכנס לארץ ישראל, שמא לאכול מפירותיה הוא צריך, או לכסף וזהו הוא צריך. אלא כך אמר משה, רבש"ע, הרבה מצוות נתת לישראל על ידי, ואין עושים אותן אלא בארץ ישראל שנאמר אלה החוקים והמשפטים אשר צוה ה' לעשותכם אתם בארץ (לקמן ד' י"ד), אכנס עמהם ואעשה עמהן את המצוות, כדי שאטול שכר לעתיד לבוא. אמר לו הקב"ה, אל תצטער בדבר זה. שאני כותב על ידי הנביאים, שכל המצוות שנתתי על ידך, אפילו אחד מישראל עושה ומקיים אחת מן המצוות יש לך עמו חלק לעתיד לבא, שנאמר לכן אחלק לו ברכים (ישעיה נ"ג, י"ב). **וכ"ה בסוטה** (יד, א) בשינוי לשון, וע"ש בביאור הדרשה מפסוק לכן אחלק לו.

והמהרש"א שם בח"א הקשה, דלמא רצונו של משה ליכנס לארץ כדי להקבר בה שלא יצטרך לבוא בגלגול מחילות, וכמו שביקש יעקב אבינו (ע"י כתובות קי"א, א). **ותירץ** דלשון אעברה נא ואראה לא משמע כן. **ודבריו יובנו עפ"מ מהר"י ונה ברכב אהים** (עמ' ע"ט ד"ה ומענין) דכך אמר משה, אעברה נא ואראה, ואמות אפילו חוץ לארץ, ע"ש. וא"כ בהכרח שלא מצד קבורת ארץ ישראל ביקש ליכנס.

מצות ישוב א"י הכנה לקיום מצותיה

ב] ומכאן הוכיח מוהר"ח כסאר זל"ה"ה בשר"ת החיים והשלום (ס"י מ"ב) דאין מצות ישוב ארץ ישראל, מצוה עצמית, אלא היא הכנה לקיום המצוות התלויות בארץ. דאם היא מצוה עצמית, היה לו למשה לומר רצוני ליכנס לישוב בה, ומדוע הוצרך לתלות הדבר בקיום מצוותיה (ומתלמידו הגרא"ח כהן שליט"א שמעתי, כי חידוש זה כתבו מוהר"ח בסוף ימיו, ושמע ממנו כי יסוד זה נתחדש בו בעלותו על יצונו בחלום הלילה). **וכעין זה כבר כתב בקיץ המזבח** (ריש פרשת כי תבוא) מלשון הספרי שם, עשה מצוה האמורה בענין (פי' מצות ביכורים) שבשכרה תיכנס לארץ. בא לומר שלא נתן הקב"ה את הארץ אלא ע"מ שנקיים מצות התלויות בה. **ובזה יישב דעת הרמב"ם** שלא מנה מצוות עליית ארץ ישראל בהלכות מלכים (פ"ה), כמו שמנאה הרמב"ן (שכחת העשין ד') מפסוק דוהורשתם את הארץ וישבתם בה (במדבר ל"ג, נ"ג). כי אינה המצוה בפני עצמה אלא כהכנה לקיום המצוות התלויות בה.

האם מעלת ארץ ישראל היא לאכול מפריה

ג] כתב הטור (ס"י ר"ח) בשם רבינו יונה בענין ברכת מעין שלש, ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה. ואין לאמרו, שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים המצוות התלויות בה. ובהלכות גדולות (ברכות פ"ו) ישנו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה אמרו, ע"כ. **וכ"כ רס"ג** בסידורו (עמ' פ"ד). **ומקור דבריו נראה** שהוא משאלת חז"ל על מרע"ה וכי לאכול מפריה הוא צריך. חזינן שאין מעלת הארץ באכילת פירותיה, ואיך נבקש לעלות לה כדי לאכול פירותיה. **ובבית יוסף** מסכים לדברי רבינו יונה דאין התכלית בשביל האכילה, והעיקר הוא מה שאומר אחר כך, ונברכך עליה וכו' וזהו התכלית. אלא דמשום דברכה אתיא מפני האכילה הוא אומר ונאכל מפריה. **ובב"י** כתב כן לבאר את דברי הרא"ש ואף בכל כתיב"ה והדפוסים, וכ"כ הבי"ח הנוסח בטור הוא שהרא"ש לא היה אומר. לפני הבי"ח היתה גירסא ואדוני אבי הרא"ש היה אומר.

והבי"ח כתב לבאר דקדושת הארץ נשפעת גם בפירותיה. וא"כ באכילתם אנו ניוזנים מקדושת השכינה ומטהרתה, ונשבוע מטובה. ושפיר מבקשים שנזכה לאכול מפריה. **ובאליה רבה** (סקט"ו) **הוסיף** דדוקא מרע"ה דשכינה תדיר אצלו, לא היה צריך לאכול מפירותיה כדי שיושפע מקדושת השכינה. וזהו אמרם וכי לאכול פירותיה 'הוא' צריך. אבל אנחנו צריכים להם. **ובהגדה של פסח זרע גד** (ל"ב, א) הביא מקור לנוסח ונאכל מפריה **דהלא** חז"ל תיקנו תפילותיהן וברכותיהם על לשון המקרא. ומצינו שכך הוא לשון הפסוק בנחמיה (ט' ל"ו) הנה אנחנו היום עבדים והארץ אשר נתת לאבותינו לאכל את פריה ואת טובה הנה אנחנו עבדים עליה, א"כ יש לאמרו, כי

מפשוטות הכתובים נראה כי גם זו היתה הכוונה בארץ ישראל, עכ"ל. **ויש לדחות** דבדואי אין זו כוונת השי"ת שהביאנו לארץ ישראל וכמ"ש רבינו יונה וכמבואר משאלת חז"ל על משה רבינו, ובמקרא דנחמיה לא באו אלא לומר דאע"פ שאבותינו היו ברוב טובה ולא עבדו, כמבואר בפסוק שלפניו 'זהם במלכותם ובטובך הרב אשר נתת להם ובארץ הרחבה והשמנה אשר נתת לפניהם לא עבדו ולא שבו ממעלליהם הרעים', אנחנו היום עבדים לך בטוב שהשפעת עלינו, בארץ ישראל לאכול מפריה וכו', אבל לא חלילה שזו כוונת ארץ ישראל.

סברת מהר"י שלא לומר ונאכל מפריה

ד] והנה מהר"י בעץ חיים (מהור"ב, הובאו דבריו בפסקי מהר"י ה' הלכות ברכת הפירות את ל"ח) הביא טעם אחר שלא לומר ונאכל מפריה, וז"ל בתכאליל קדמוניות ליתא תיבות ונאכל מפריה ונשבוע מטובה, וגם ברמב"ם פ"ג מהלכות ברכות (ה"ג) כתיבת יד ודפוסים, לא נזכרו. כי היא ברכת השבת, ואין להזכיר צרכי הגוף בכלל שבתו יתברך. וכמו שהוא בשלש ברכות דברכת המזון, וכדרך שלש ראשונות ושלש אחרונות ע"כ. **מדבריו נראה** שאם היה ניתן לשאול צרכיו בברכה זו שפיר היינו מבקשים לזכות בא"י לאכול מפריה, ודלא כרבינו יונה.

ונפק"מ ממחלוקת זו, היא גרסת המג"א (שם, ס"ק ט"ו) ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ע"כ. שאין כאן שאילת צרכים, אך מאידך מוזכרת מעלת הארץ לאכול מפריה ולשבוע מטובה, דלמהר"י כיון שאינו שואל צרכיו, לית לן בה. **אך לרבינו יונה** אף שאינו מבקש ו'חומד' בעבור כך את הארץ, מכל מקום כיון שאין זו מעלת הארץ, איך אומר שנתן ה' לנו את הארץ כדי לאכול פירותיה, וכי בעבור זה הביאנו אליה. **וכן מצאתי בהגש"פ זרע גד** (שם, הו"ד) גם כמעשה רב החדש, קובץ מפרשים אות י"ב, וע"ש שהביאו מהגרנ"ה שכן נקט לחלק בין תחילת הברכה לבקשה שבסופה) דמסברא זו יש להשמיט לא רק בבקשה אלא גם בתחילת הברכה, כי לא כיוון השם בהבאתו את ישראל לארץ, שיאכלו מפריה.

שוב נתבוננתי דשמא גם כוונת רבינו יונה כמהר"י, דמאחר ובברכה זו אין לשאול צרכיו, א"כ 'כאן' אין לחמוד הארץ בשביל פירותיה אלא לקיים מצותיה, דזה אינו צרכיו אלא צרכי שמים.

דעת הרמב"ם בנוסח ונאכל מפריה

ה] עוד כתב מהר"י זאם הרב זכרם בפירוש המשנה, החיבור עיקר דהוא (מסודר) ושווה לכל כנודע ודו"ק. **כוונתו להקשות מנוסח ברכת מעין שלש שבפיהמ"ש** (ברכות ס"ג פ"ו) רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל הארץ הטהורה, ובנה את ירושלים עמך במהרה בימינו, ונאכל מפריה ונשבוע מטובה, ונברכך עליה בקדושה ובטהרה ע"כ. הנה הזכיר את אכילת פירותיה. **וויש להעיר** שכאן הזכיר בברכה תחילה את הארץ, ושפיר יכול לבקש ונאכל מפריה. אך בשאר נוסחי לא נזכרה ארץ ישראל כלל אלא ירושלים, וקצת תמוה, איך עובר לבקש לאכול מפירותיה, וכלל לא הזכיר מי היא.

ועל זה תירץ, דהחיבור עיקר ושם הנוסח, רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך וזהו עלינו לתוכה ושמתנו בבניה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה, ע"כ. הרי שלא הזכיר לא את הארץ ולא את אכילת פירותיה. **והטעם** דהחיבור עיקר, כיון שהוא מסודר ושווה לכל, דהיינו שאותו סידר להלכה למעשה. **עוד טעם לעדיפות החיבור כתב מהר"י לעיל** (דף מה, א) לגבי נוסח ברכנו בימות הגשמים, דק"ל דכל מקום דפליג מפי' המשנה לחיבור, הלכה כחיבור דבתרא הוא (כלשונו בריש ספר המצות, ועוד דעשאו הוראה השווה לכל נפש לכל ישראל, כדכתבו בעלי הכללים. וועי' במקו"צ שברמב"ם מהדורת פרנקל, שהביאו כי בספר החתום ע"י רבינו, נזכר כפיהמ"מ, ורשום ע"ז קוים למחיקה).

והנה בשתילי זיתים (ס"ק כ') **כתב** 'נוסח ברכה דמעין שלש כדעת רבינו, לדעת הר"י והרמב"ם' ושם הזכיר שאומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה. **וקשה** דאם כי ברי"ף (ברכות לג, א מדפי הר"ף) נזכרה אמירת ונאכל מפריה וכו', זו אינה נוסחת הרמב"ם וכדלעיל, וצ"ע.

מדרכי רבותינו - מוהר"ר מאיר חי ב"ר צדוק מזרחי זל"ה

רבינו שנוולד ברדאע עלה עם הוריו לעיה"ק ירושלים בגיל ארבע בשנת התרמ"ב, ובצעירותו למד כט"ו שנים בבית מדרשו של מוהר"ר יחיא צארום זל"ה בירושלים. בימי מלחמת העולם הראשונה, נפטרה עליו רעייתו, ולא זו בלבד עוד נתרגשה עליו אימת הגיוס לצבא התורכי, וכך בעודו מטופל בבן ובת קטנים נעקר מבית המדרש והחל במסע נודויו, לגדרה, לראשון לציון, עד שקבע מושבו בשעריים. שם הכירוהו כת"ח רם המעלה. ברבות הימים מינוהו כרב המקום, ואף צורף לבית דינו של הגרצ"י מלצר רב העיר רחובות. בימי מלחמת העולם השנייה, הפיץ עם רבני שעריים תפילה להצלת הישוב היהודי באה"ק ובו פרסמו לראשונה את סגולת מהר"ש שבזי זל"ה"ה הידועה 'בשם עשר'. כשפתח הגרא"מ קובנר את ישיבת 'פורת יוסף' ברחובות בהכוונתו של החזו"א זל"ה"ה, היה זה רבינו שדחף ונתן יד להקמתה ונתמנה לחבר הנשיאות בה. בפטירתו ליווהו המונים שבאו מכל רחבי אה"ק לחלוק לו כבוד. זיע"א.